

ben. Gondoltam arra, hogy esetleg a Kormányzót is igénybe kell majd vennem a magyar zsidóság megmentése érdekében, azt a Kormányzót, akit húsz éve ismertem, és mindig, ha erre szükség volt, kérdésekkel ostromoltam zsidóügyben. Tudtam és tudnom kellett, hogy kiszolgáltatottságunkban belülről csak a Kormányzó segíthet rajtunk, kívülről egyelőre nem is kaphatunk segítséget...¹⁴

Eleve számítottam mindenféle eshetőségre, de mindenképpen arra az egyre tekintettem, hogy különböző taktikai lépésekkel kell elodáznom a végső veszedelmet, az egész magyar zsidóság elpusztulását. Idős ember létemre, aki nek az egészségét már aláasta az idő, minden bizonnyal könnyebb lett volna, ha félreállhatok, és nem kellett volna vállalnom a Tanácsban ezt a nehéz szerepet. De vajon nem lett volna lelkiismeretlenség, ha félreállok?... Viharos időkből a nyáj látja kárát annak, ha a tapasztalt pásztor tapasztalatlan és véletlenül odaszegődött pásztor cseréli fel.¹⁵

A megszállás előtt alig két hónappal Stern az egész országban ünnepezték 70. születésnapja alkalmából.¹⁶ Magyar királyi udvari tanácsos volt, s mint sikeres üzletembernek, kiváló kapcsolatai voltak a magyar társadalom arisztokrata-konzervatív elemeivel. Mint a legnagyobb magyar zsidó hitközség és az országos iroda elnöke, nagyra becsült vezető volt. Általános tiszteletnek örvendett nagylelkűsége és az a képessége, hogy zsidóügyekre nagy pénzüsszegeket tudott összegyűjteni. A magyarországi zsidóság neológ, asszimilálódott és cionistaellenes részének képviselője és egyik fő szószólója volt. Mély zsidó gyökereinek azonban mindig tudatában maradt, s minden *törvényes* lehetőséget kihasználta a magyarországi zsidók ügyének és érdekeinek előmozdítására. Tragédiája és általában a Zsidó Tanács tragédiája részben abból fakadt, hogy azt az arisztokrata-konzervatív keresztény magyar vezető réteget is megtizedelték, amellyel jó kapcsolatai voltak. Miután a megszállás első napjaiban e réteg vezető képviselőit is letartóztatták, a zsidó közösség teljesen elszigetelődött, és az SS könnyű prédájává vált. A tragédiát tovább fokozta, hogy a hivatalos zsidó vezetők továbbra is ragaszkodtak a hagyományos törvényes módszerekhez, beadványokkal és panaszokkal éltek. Ezek a módszerek igen hatékonyak bizonyultak a megszállás előtti, félparlamentari időszakban, ám tökéletesen elégtelenek voltak a náci uralom szélsőséges végkorszakában. Stern például annyira megszokta, hogy a hatóságokkal legalisztikus-formális módszerek révén tárgyaljon, hogy még a tömeges deportálás kellős közepén, 1944 júniusában is elutasította azt az ötletet, hogy titkos felhívást körözzenek „a magyar keresztény társadalomhoz” (lásd a továbbiakban). Stern jelentős személyes bátorságról és rettenthetetlenségről tett tanúbizonyságot, s minden lehetőt elkövetett, hogy megnyerjék a versenyfutást az idővel, de neki és a Tanács legtöbb tagjának alig volt – ha volt egyáltalán – közvetlen kapcsolata az ország zsidó tömegeivel.